

Günümüz dünyasında dinî inanca sahip olmak problemlili bir konu. Dinin ilerleme ve kalkınmanın önünde bir engel olduğunu düşünen modernleşme yanlıları, seküler bir dünyanın insanlığın saadeti için yegâne reçete olduğunu düşünüyorlar. Türkiye'nin çarpık modernleşme tarihi, bu bakış açısının traji-komik örnekleriyle dolu. Dindar müslüman kimliğini bir şeref değil yük olarak görmek, az rastlanan bir durum değil.

11 Eylül hadiseleri, müslüman olmanın bir yük olduğu fikrini daha da güçlendirdi. Bugün Kahire'den İstanbul'a kadar İslâm coğrafyasının pek çok bölgesinde yeni nesiller alınları açık bir şekilde “biz müslümanız ” diyecek cesareti kendilerinde bulamıyorlar.

Dindarlığı köylülük ve cahillikle özdeşleştiren Cumhuriyet elitleri, Türkiye'de müslüman kimliğinin çeşitli biçim ve düzeylerde zapt u rapt altına alınmasında bir beis görmediler. Bu yüzden bizim modernleşme tarihimize İslâm olmak bir yük olarak algılandı. Ondokuzuncu yüzyıl Türk aydınlarının “İslâm terakkiye mani değildir” nidalarına rağmen, İslâm olmak pek çok şeyin önünde duran bir engel olarak görüldü. Bu açıdan bakınca, Türkiye'nin 20. yüzyıl tarihi, çarpık bir modernleşme ile çarpık bir İslâm anlayışı arasındaki gerginliğin tarihidir.

Dindarlığın anormal bir şey olarak algılanması, Türkiye'de yaşanan tecrübeye has bir durum değil. Modernitenin sunduğu yeni dünya görüşü, özelde Hristiyan Kilisesine, genelde de dine karşı bir başkaldırı olarak ortaya çıkmıştı. Din, her tür bilimsel, felsefî ve sanatsal gelişmenin önünde duran dogmatik bir duvar olarak görülmüştü. Bu yüzden mutlu bir toplum ve özgür bir birey üretmenin yolu olarak dinden ve dindarlıktan uzaklaşmak gerektiği fikri hakim oldu. Yüzlerce yıllık ‘dogmatik uykusu’ndan uyanan Avrupa, böylece çağdaşlık ile dindarlık arasında günümüze kadar devam eden çatışmayı başlattı.

Dinsiz toplum olur mu?

Fakat tarihte dinin bir şekilde varolmadığı hiçbir topluma rastlamıyoruz. Afrika kabilelerinden kutuplara, Güney Amerika'dan ileri sanayi toplumlarına kadar insanın olduğu her yerde din de var. Bunun sebebi çok basit: Fitrî bir ihtiyaç olarak din, insanın varoluşunun kurucu unsurlarından biridir. Dinden uzaklaşmak demek, bu temel ve vazgeçilmez boyuttan da yüz çevirmek demek. Tarihen ve sosyo-psikolojik açıdan biliyoruz ki, bu varoluş boyutundan bütünüyle kaçmak mümkün değil. İnsanlar insan olarak kalmaya devam ettikleri müddetçe, bir

dine inanma ve bağlanma ihtiyaçlarını bir şekilde gidermek zorundalar.

Nitekim günümüzde ortaya çıkan nev-zuhur dinî akımlar bu ihtiyaca verilmiş çeşitli cevaplardan ibarettir. Bugün Batı toplumlarında 'manevi' bir yönü olduğu halde dinden uzak durduğunu söyleyen pek çok insan var. Bu inanca sahip insanlar manevi değerlere sahip çıkıyorlar, fakat "aman din benden uzak dursun" diyorlar. Din ile maneviyat arasında yapılan bu ayrım, Kilise'ye gösterilen tepkinin bir sonucu. Batılı bir olgu gibi görünen bu durum maalesef Türkiye'de ve diğer İslâm ülkelerinde de çeşitli biçimlerde tezahür ediyor. Türkiye'de insanlar dinî inançlarını, saklanması ve üzerinde konuşulmaması gereken bir şey olarak algıladıklarında, benzer bir durum çıkıyor ortaya.

Oysa din ile maneviyat, dinî inanç ile ahlâkî değerler arasında böyle keskin ayrımlar yapmak mümkün değil. Çünkü temel bir dinî çerçeve olmadan ne ahlâkı ne de maneviyatı muhafaza edebiliriz. Dinden bağımsız değerler düşüncesi, bizi ancak seküler bir ahlâka götürür ki, seküler ahlâk ve maneviyat modellerinin özellikle ileri sanayi toplumlarında başarılı olmadığını, hatta büyük felaketlere yol açtığını görüyoruz.

Alternatif din arayışları

Öte yandan hem dinden hem de maneviyattan uzaklaşan insanlar, alternatif bir tatmin mekanizması kurabilmek için, manevi ihtiyaçlarını bastırıyor ve modern hayatın sunduğu imkanlara sığınıyorlar. Tüketim ve eğlence kültürü, insanın bu kaçış psikolojisinin insanın en hayatî tercihleri üzerinde ne kadar etkili ve başarılı olabileceğini gösteriyor. Tüketim ve eğlenceyi bir tercih ve istek değil, ihtiyaç olarak gördüğümüzde, kendimizi farklı bir şekilde tanımlamaya başlıyoruz. Buna göre insan, manevi bir tekamül içinde olması gereken bir varlık olmaktan çıkıyor ve sürekli ihtiyaçları karşılanması ve eğlendirilmesi gereken bir nesne haline geliyor. Bu sahte algı biçiminin içine ne dini, ne de manevi ve ahlâkî değerleri yerleştirmek mümkün.

Bu zihniyet ve yaşam biçimi Türkiye'de ve diğer İslâm ülkelerinde gittikçe yaygınlaşıyor. Çağdaşlaşma, ekonomik kalkınma, vs. adına insan ve müslüman oluşumuzun kurucu unsurlarından vazgeçmekte bir sorun görmüyoruz. "Aman canım sen de; bu çağda böyle şey olur mu?" diye tepki gösterilen inanç ve davranışlar, her gün biraz daha erozyona uğruyor. Dinin kişi vicdanıyla sınırlı kalmayıp kamusal alanda varlık göstermesi, yine benzer bir kaygıyla şiddetle reddediliyor. Kamusal alanın 'nötr' yani tarafsız olduğu ileri sürülüyor ve dinin oraya hiçbir şekilde girmemesi öngörülüyor. Oysa kamusal alanın nötr olması onun tarafsızlığını değil,

İslam Olmak Bir Yük mü?

Halil AKGÜN tarafından yazıldı

Cuma, 03 Mayıs 2024 12:38 - Son Güncelleme Cuma, 03 Mayıs 2024 12:38

açıkcası dinden arındırılması anlamını taşıyor. Fakat Aristo'nun dediği gibi “tabiat boşluktan nefret eder”. Toplumsal alanda ortaya çıkan boşluklar mutlaka başka şeyler tarafından doldurulur. Tüketim ve eğlence kültürü ve bunların ürettiği yaşama biçimi, bu boşluğu doldurmaya namzet iki adaydır.

Bir din ve kültür olarak İslâm bu gidişe direndiği için, seküler modernleşme yanlılarının vicdanını rahatsız ediyor. İslâm'ın değer merkezli hayat anlayışı, hem bireysel hem de toplumsal yaşamın belli değerler etrafında inşa edilmesini öngörüyor. Bunun anlam ve önemini kavrayamayan insanlar, müslümanlığı bir yük olarak görüyorlar.

Bu yük olma fikrini besleyen önemli unsurlardan bir tanesi de, İslâm'ı ve müslümanlığı temsil eden başarılı örneklerin azlığı. Modern kültür ürünleri karşısında gözleri kamaşan insanlar, kendilerine ait değerlerinin benzer bir estetik seviyeye ve etkiye sahip olmadığını görüyorlar. Özellikle Türkiye'deki genç nesil, bize ait hiçbir evrensel kültür değerinin olmadığını düşünüyor. Modern eğitim sistemi onları böyle düşünmeye hazırlıyor. Çünkü insanlık tarihini Batı medeniyetinin ulaştığı en son noktayı esas alarak yazdığınızda, genç nesiller kültürün, tarihin ve medeniyetin Batı'da başlayıp Batı'da bittiğini düşünmeye başlıyorlar.

Dindarlık ve aydın olmanın dayanılmaz hafifliği

Müslümanlığı bir yük olarak görme hissini doğuran son bir husus, dindarlık ile aydın olma arasında yaşanan gerginliktir. Türkiye'de dinî düşünce kalıplarının dışına çıkmak, aydın olmanın bir önşartı olarak görülüyor. “Aydın sabit fikirli olamaz” ya da “aydının dogması olmaz” türünden sloganlarla tefekkür ile dinî inanç arasında bir gerginliğin hatta çatışmanın olduğu varsayılıyor. Sanki bütün aydınlar dinsiz, bütün dindarlar da tefekkürden uzakmış gibi bir tablo çiziliyor.

Oysa bunun büyük bir yanılsama olduğunu biliyoruz. Din, beşerden insan oluşa geçişin temellerini ortaya koyan bir inanç sistemi olarak, insanı zihnen köleleştirmez, bilakis özgürleştirir. Üstelik müslüman olmak için önce insan olmak gerektiği için, müslümanlık insanlık kategorisi içinde bir adım ilerde bir varoluş biçimini ifade eder. İslâm tam da bu noktada düşünce, inanç ve erdemli olmayı birbirine sıkı sıkıya bağlar. Bu yüzden bizim kültür ve medeniyet geleneğimize göre düşünen insan inançsız olamaz. Düşünce ve inanç sahibi insan, ahlâksız olamaz.

Burada şu hususun da altını çizmekte fayda var: Özgür düşünce, ön kabulsüz düşünme demek değildir. Hangi inanç ve düşünceye sahip olursak olalım, biz belli öncüllere dayanarak düşünürüz. İnsan zihninin bunun dışına çıkması imkansızdır. Örneğin Allah'ın varlığına inanmayan bir ateist, mümin bir kişiye göre daha bağımsız düşünüyor değildir. Sadece ateistin dayandığı öncüller, müminin dayandığı öncüllerden farklıdır. Fakat her iki örnekte de düşünceye yön veren ön kabuller vardır. Bu yüzden yapmamız gereken, bu ön kabullerin ve öncüllerin varlığını kabul etmek ve kendimize şu soruyu sormaktır: Bu öncüllerden hangisi ya da hangileri daha anlamlıdır?

Kısacası dindar olmak ile aydın olmak arasında olduğu varsayılan gerginlik, hem dindarlık hem de aydın olma kavramlarının çarpık bir şekilde yorumlanmasından kaynaklanıyor. Bu kavramları doğru bir şekilde tanımladığımızda ne dinin özgür düşünmeye ne de aydın olmanın dindarlığa engel olmadığını görebiliriz. Nitekim geçtiğimiz aylarda Türkiye'nin tanınan bir gazetecisi ve yazarı, aydın olmak için ateist olmak gerekmediğini nihayet anladığını söyledi. Bir zamanlar ateist bir aydın olmakla övünen bu kişi, bir beyin kanaması geçirdikten sonra içindeki inanma duygusunun güçlendiğini ve artık inanç ile aydın olma arasında bir çelişki görmediğini söylüyor. Bu şüphesiz güzel bir gelişme. Fakat insanın bu hakikati görebilmesi için beyin kanaması geçirip ölümün eşiğine gelmesi gerekmiyor.

Türkiye'de artık dindar olmak, 'köylülük' kimliğine sığdırılamıyor. Müslüman kimliğini öne çıkartan insanların hayattan kaçtığını, cahil ve ufuksuz olduğunu, dünyanın gidişatı hakkında bir fikre sahip olmadığını söylemek artık mümkün değil. Dindarlık, artık hayatın kenarında yaşamak anlamına gelmiyor. Üstelik din, insanın varlığına anlam kazandıran bir inanç ve düşünce sistemi olarak her geçen gün daha büyük bir önem kazanıyor. Bu yüzden dindarların da en az din kadar evrensel ve derinlikli bir bakış açısına sahip olması gerekiyor.

İslâm olmanın bir yük olarak görülmemesinin sırrı da burada yatıyor. İnsanımıza, müslüman olmanın bireysel ve toplumsal kimliğimize sonradan eklenmiş bir ilave değil, aslî kimliğimizin kurucu unsuru olduğunu yeniden hatırlatmak zorundayız. Bize sunulan ya da empoze edilen diğer kimlikleri, bu aslî kimliğe göre ölçüp tartmamız gerekiyor. Bunu başarabildiğimiz gün, İslâm olmanın bir yük değil, şeref olduğunu kavrama imkanına kavuşabiliriz.